

Den markedsliberale offensiven kan slås tilbake!

Taler
Asbjørn Wahl

Dato
1 mai 2017

Sted
Høyanger

1 Godtfolk!

Gratulerer med dagen -- med arbeiderklassens internasjonale kampdag, som det ble kalt da Den internasjonale arbeiderkongressen i Paris i 1889 valgte 1. mai som sin internasjonale demonstrasjonsdag. Siden den gang har kampen for arbeidsfolks interesser gått i bølger -- med både seire og nederlag, og med resultater som har satt dype spor i samfunn verden over. Årets 1. mai markeres i en situasjon der utrygghet, kriser, politiske rystelser og økende krigsfare utgjør vesentlige ingredienser

10

Arbeidsfolks kamp har vært en kamp for bedre livs- og arbeidsvilkår, for økt innflytelse i arbeids- og samfunnsliv, for demokrati, utjevning, solidaritet og samhold. Framgang på alle disse områdene har vært resultater av den organiserte arbeiderklassens kamp. Kampen har sprunget ut av den grunnleggende erkjennelse at ulike interesser har ulike mål for hvordan våre samfunn skal utvikle seg. Kampen er dermed en kamp om makt, økonomisk og politisk makt til å forme samfunns- og arbeidsliv.

15

Gjennom historia har vi imidlertid også lært oss at kapitalismen utvikler seg i bølger -- fra oppgang til krise -- fra krise til oppgang. Særlig i krisetider har arbeidsfolk fått lære at det er de som må betale, med massearbeidsløshet, utrygghet og voksende fattigdom -- og med ekstreme høyrekrefter som organiserer seg for å svekke og nedkjempe arbeiderklassens organisasjoner. Det skjedde under kriseårene på 1920- og 30-tallet, og det skjer igjen i dag.

25

1930-tallets fascisme ble nedkjempet gjennom 2. verdenskrig -- til en enorm kostnad. Med en sterk og velorganisert fag- og arbeiderbevegelse, et formidabelt behov for gjenoppbygging av økonomien etter krigens ødeleggelser og en kapitalisme som sleit med legitimiteten etter 1920- og 30-årenes djupe kriser og

massearbeidsløshet, bidro dette til en forskyvning av maktforholdene i samfunnet som ga fag- og arbeiderbevegelsen økt innflytelse både på arbeidsplassene og i samfunnet for øvrig.

- 35 Denne relativt stabile etterkrigstida, da vår velferdsstat ble utviklet til det nivået vi kjenner fra vår tid, møtte imidlertid økende problemer da den kapitalistiske økonomien igjen, og i stadig økende grad, pådro seg nye kriser. Fra 1970-tallet med valutakrise, oljekrise og råvarekrise, via regionale gjeldskriser og finanskriser, til i økende grad også sosiale og politiske kriser, opplevde vi så i
- 40 2007-08 det hittil djupeste og alvorligste uttrykk for denne krisa -- da hemningsløs spekulasjon, massiv gjeldsoppbygging og gigantiske finansbobler utløste en finanskrise som var på kanten til å ende i et formidabelt sammenbrudd i de internasjonale finansmarkedene.
- 45 De nye krisetendensene i kapitalismen førte til et politisk stemningsskifte fra omkring 1980 -- fra sosialdemokratisk velferdskapitalisme til markedsliberalisme eller nyliberalisme. Markedsliberalismen var kapitalkreftenes ideologiske svar på krisa. For å gjenvinne profitabiliteten i økonomien og legge til rette for fortsatt kapitalistisk ekspansjon, krevde de økt armslag gjennom avregulering av
- 50 økonomien, massive reduksjoner av skatter og avgifter, omfattende privatisering av offentlig virksomhet, samt en svekking av lov- og avtaleverket i arbeidslivet.

- Dette formidable økonomiske og politiske omslaget er så blitt gjennomført i hele den vestlige, industrialiserte verden -- om enn i ulik takt og ulik grad. Det
- 55 har ført til en omfordeling av verdier -- nedenfra og opp -- som er uten sidestykke i vår historie. Det har ført til økt arbeidsløshet -- helt opp i rundt 30 prosent i de mest kriseramma landene i Europa -- som Hellas og Spania, der ungdomsarbeidsløsheten er over 50 prosent. Det har ført til massive angrep på velferdsstaten, gjennom omfattende nedskjæringer (for å finansiere
- 60 skattekuttene til de rike), gjennom privatisering og kommersialisering. Det har ført til tøffere forhold i arbeidslivet, med arbeidsgivere som organiserer seg bort fra arbeidsgiveransvaret gjennom outsourcing og innleie av arbeidskraft, med omfattende sosial dumping, med voksende arbeidslivskriminalitet og med svekket vern av arbeidstakerne gjennom lovendringer.

- 65 Denne utviklinga har forståelig nok blitt møtt med økende misnøye og motvilje fra arbeidsfolk. Ettersom store deler av arbeiderbevegelsens egne partier og organisasjoner langt på vei har vært med på denne økonomiske og politiske

70 omleggingen i markedsliberalistisk retning, har imidlertid misnøyen blant arbeidsfolk vært mer omfattende enn den organiserte motstanden -- med noen viktige unntak. Maktesløshet, oppgitthet og passivitet har snarere vært reaksjonen hos mange -- med sterkt redusert oppmøte ved valg i mange land.

75 Den økende folkelige misnøyen med denne politikken har gjort det stadig vanskeligere for samfunnets eliter å gjennomføre den markedsliberalistiske omdanningen av samfunnet gjennom vanlige, demokratiske kanaler. Kapitalkreftene og markedsliberalistene søker derfor å svekke demokratiet -- blant annet gjennom å gå rundt de demokratiske institusjonene. Det skjer
80 gjennom sentralisering av makt samt å overføre økt makt til markedet gjennom privatisering og kommersialisering av offentlige virksomheter, samt å institusjonalisere markedsliberalismen gjennom internasjonale avtaler og institusjoner -- slike som EU/EØS, Verdens handelsorganisasjon (WTO) og såkalte handelsavtaler som TTIP og TISA.

85 Gjennom disse avtaler og institusjoner begrenser man lokale og nasjonale folkevalgte organers muligheter til å føre en annen politikk enn den markedsliberale. I tillegg gjøres avtalene nærmest irreversible, slik at de knapt kan omgjøres med vanlige, demokratiske virkemidler. Resultatene av denne
90 politikken kaller man ofte globalisering, og denne globaliseringen framstiller man gjerne som noe nødvendig og uforanderlig, nærmest som en naturlov, eller som en nødvendig videreutvikling av verdensøkonomien. I realiteten er globalisering lite annet enn resultatet av markedsliberalistenes og kapitalkreftenes suksess med å få gjennomført sine krav og sin politikk.

95 I store deler av arbeiderklassen identifiserer man denne såkalte globaliseringen som årsaken til de økonomiske og sosiale tilbakeslag de har opplevd gjennom de siste 30-40 årene -- og i stor grad med rette. Fordi arbeiderbevegelsens partier ofte har vært med på denne globale avreguleringen av markedene, som har
100 endret maktforholdene i arbeidslivet i arbeidsgivernes favør, i tillegg til at de samme partiene har bagatellisert de negative virkningene av den økte markedsorienteringen, så har også fagbevegelsen vært nølende og uklar i sin politikk på dette området. Det har gitt en åpning for andre politiske krefter til å komme inn og utnytte den misnøyen som har vokst fram i arbeiderklassen.

105 Dermed er det høyrepopulismen og krefter enda lenger ut på høyresiden som i stor grad har gjort seg til talsmenn for «den lille mann», mot globalisering og

110 mot samfunnets elite, som har stått for denne politikken. Heller enn å politisere
den høyst forståelige misnøyen med globaliseringen, og gjøre det til en kamp
mot årsakene til dette frislipp av markedskreftene på globalt nivå, sørger
imidlertid høyrepopulistene for å kanalisere misnøyen mot andre
samfunnsgrupper, enten dette nå er innvandrere, muslimer, homofile, folk med
annen hudfarge el.l. Resultatene ser vi i veksten av ytre høyre-partier i Europa, i
115 valget av Donald Trump til president i USA og i det dominerende innholdet i
en ellers nødvendig kamp mot kapitalens Europa, da flertallet blant folket i
Storbritannia sa ja til Brexit, til å melde landet ut av det markedsliberalistiske
EU.

120 Her i landet har vi hittil sluppet billigere fra denne utviklinga enn de fleste andre
land i den vestlige, industrialiserte verden. Formidable oljeinntekter gjennom
mange år er en årsak til det. Noen viktige politiske valg i møte med finanskrisa er
en annen. En fortsatt sterk fagbevegelse, som klarer å opprettholde sin
tallmessige styrke, er en tredje. Men om utviklinga går langsommere hos oss, så
125 er retninga den samme som i Europa ellers. Kapitalkontrollen er avviklet,
markedene er avregulert, de offentlige forvaltningsbedriftene innen tele, post og
jernbane er markedsorientert og delprivatisert, sykehusene er etablert «i
arm lengdes avstand» fra politikken, store deler av barnevern, barnehager og
omsorg er privatisert og kommersialisert osv., osv. Viktige beslutninger innen
130 økonomi og politikk er overført til EU gjennom EØS-avtalen.

Den markedsliberale offensiven har dominert samfunnsutviklinga i 30-40 år nå,
helt siden Ronald Reagan og Margaret Thatcher gikk på offensiven mot en litt
rådløs og nølende arbeiderbevegelse omkring 1980. Etter hvert som de
135 rosenrøde løftene om økt vekst og velstand, som har ledsaget den
markedsliberale offensiven, viste seg å være tomme løfter for store grupper av
arbeidsfolk, er det imidlertid i ferd med å skje en politisk oppvåkning i fag- og
arbeiderbevegelsen. Flere av de tradisjonelle sosialdemokratiske
arbeiderpartiene, som fulgte trenden i markedsliberalistisk retning, har opplevd
140 direkte politisk sammenbrudd -- med valgresultater godt under 10 prosent, slik
det har skjedd i Hellas, i Irland, i Island, i Nederland, og nå sist i Frankrikes
første runde av presidentvalget. Samtidig ser vi imidlertid nye tendenser i form
av masseoppslutning omkring den selverklærte sosialisten Bernie Sanders i USA,
til støtte for Jeremy Corbyns kamp for fornyelse av Labour i Storbritannia,
145 gjennom nye politiske organisasjoner som Podemos i Spania og alliansen rundt
Jean-Luc Melenchon i Frankrike.

Her hjemme opplever vi at motstanden mot privatisering og kommersialisering
150 av våre velferdstjenester er voksende. Brede allianser av lokalpolitikere,
fagbevegelse og andre folkelige organisasjoner kaster seg inn i kampen mot
velferdsprofitørene, som søker å omgjøre våre skattepenger til privat profitt. Vi
opplever at ulike lokalpolitiske allianser tar privatiserte tjenester tilbake i det
offentlige. Vi opplever en økende motstand mot at det er arbeidsfolks lønn og
155 pensjoner som skal sørge for å saldere slunkne kommunebudsjetter eller bidra til
de milliardene som velferdsprofitørene sylter ned i skatteparadis eller bruker til å
finansiere sine ferielott.

Oppgavene er formidable. Høyrepopulister og andre på ytre høyre fløy i
160 politikken har hatt for lett spill gjennom mange år nå. Lett spill fordi store deler
av fag- og arbeiderbevegelsen ble tatt på senga av den markedsliberale offensiven
fra omkring 1980, og fordi man hadde overdrevne forestillinger om hvor
medgjørilige og samarbeidsvillige arbeidsgiverne var blitt som resultat av en del år
med kompromissvilje, trepartssamarbeid og «nordisk modell». Nå vet vi bedre.
165 Nå opplever vi i praksis hvordan arbeidsgivere og deres organisasjoner går til
angrep på ordninger og reguleringer som de tidligere aksepterte i kompromissets
ånd. Nå bruker de EU- og EØS-regelverket så godt de kan for å undergrave
fagbevegelsens makt og innflytelse. Nå motarbeider de en rekke tiltak som
kunne bidratt til å bekjempe sosial dumping, samtidig som de krever svekking av
170 Arbeidsmiljøloven og tariffavtaler.

Å erkjenne dette, er en forutsetning for å kunne slå den markedsliberale
offensiven tilbake. Vi må ta folks uro, bekymringer og misnøye på alvor. Det er
gode grunner for disse reaksjonene blant folk. Oppgaven for den organiserte
175 arbeiderbevegelsen må være å politisere denne misnøyen og organisere motstand
mot markedskreftenes erobring av stadig større deler av våre samfunn. Bare slik
kan også høyrepopulismen og høyreradikalismen presses tilbake. Nok en gang
må vi være i stand til å skape en himmel over vår kamp -- altså perspektiver og
visjoner om et bedre samfunn, et samfunn med dramatisk utjevning av
180 velstanden, der utbyttinga tar slutt og der menneskenes behov legges til grunn
for samfunnsutviklingen. Da holder det ikke med uttalelser, protester og
appeller til et trepartssamarbeid som stadig tappes for innhold. Det er makt det
dreier seg om -- økonomisk og politisk makt. Det krever omfattende
mobilisering -- slik fagbevegelsen bygde opp sin styrke for å erobre makt og
185 innflytelse i begynnelsen av det forrige århundret.

Lykke til med den kampen!

190

Kilde

www.velferdsstaten.no

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/den-markedsliberale-offensiven-kan-slas-tilbake>

195

200

205

210

215

220